

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA UYGULAMAYA KONULAN TOPRAK MAHSULLERİ VERGİSİ VE KÖYLÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Sevilay ÖZER*

Özet

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, köylü iş gücünün büyük bir kısmı silah altına alınmıştır. Ülkede hububat kıtlığıyla başlayan iase sıkıntısı kame ile ekmek dağıtımına kadar gitmiştir. Milli Korunma Kanunu ile ekonomi denetim altına alınmaya çalışılmışsa da fiyatların yükselişi ve karaborsa ortamının oluşması bir türlü önlenememiştir. Devlet bir taraftan zirai seferberlik ilan ederek üretimi artırmaya çalışırken diğer taraftan da köylünün ürettiği hububata kendi belirlediği fiyatlar üzerinden el koymuştur. Hükümetin politikası özellikle orta ve küçük köylünün üzerinde var olan yükü çok daha ağırlaştırmıştır. 1943 yılına gelindiğinde ise nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan köylü, Toprak Mahsulleri Vergisi'ni ödemek durumunda bırakılmıştır; ancak uygulamaya konulan bu verginin köylü üzerindeki etkisi sadece savaş yılları ile sınırlı kalmayacaktır.

Anahtar Kelimeler

Toprak Mahsulleri Vergisi, Köylü, Tarım

THE TAX ON AGRICULTURAL PRODUCTS IMPOSED DURING II. WORLD WAR AND ITS EFFECT ON THE PEASANTS

Abstract

The large part of labor force of peasants was called to arms with the start of the World War II. The food shortage which started with grain famine went as far to bread rationing. Although economy was tried to be regulated by National Security Law, price rise and emergence of black market couldn't be prevented. While the state declared agricultural mobilization in one hand; one the other hand, it confiscated the grain produced by peasants over the price it has determined. The policy of government aggravated the burden of especially small and middle-sized peasants. When we reached 1943, peasants who formed the majority of population had to pay the tax on agricultural products. However, the effect of this tax on peasants would not be limited only with the war period.

Keywords

Tax on Agricultural Products, Peasants, Agriculture

* Öğr. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Elemanı. stosun@cumhuriyet.edu.tr

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'yi savaşın dışında tutmak konusunda gösterilen başarı ekonomi alanında gösterilememiştir. Savaşa fiili olarak girilmemiş olsa da y aklaşık bir milyonluk ordunun i aşe sorunu birçok sıkıntıyı beraberinde getirmiştir. Ahmet Hamdi Başar, durumun ciddiyetini şu sözleriyle anlatmıştır: "1939 Avrupa Harbi patlak verdikten sonra, bir buçuk sene kadar bir zaman memleket içinde istihsal ve istihlak arasında baş döndürücü bir suretle açılan uçurumu görmemek bedbahtlığında bulunduk. İstihlak dağdan yuvarlanan bir çığ gibi gittikçe büyüyor, istihsal ve mal getirme imkânları ise şartları ağırlaşarak azalıyor" (Başar, 1943:182).

Bu şartlar altında hükümetin 1942 yılına kadar olan ödemeleri para basarak yapması enflasyonun önlenemez yükselişine neden olmuştur. Buna bağlı olarak hayat pahalılığı endeksleri de bir o kadar artmıştır. Piyasada talebin artmasına karşın arzın yetersiz oluşu durumu daha da kötüye götürmüştür (Clark, 1984/85: 29-30). İhracat olanaklarının daralması nedeniyle var olan talepler iç piyasadan karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak savaş koşullarının verdiği endişeyle halkın her türlü malı stoklamaya başlaması nedeniyle piyasadaki mallar çekilmiş ve bunun sonucunda da fiyatlar inanılmaz derecede yükselmiştir. İşte bu ortamda fırsatçı tüccarların sakladıkları ürünleri fahiş fiyatlar üzerinden satışa çıkarmaları karaborsa ortamının oluşmasına sebep olmuştur (Özkan vd., 2009:320; Sertel, 1968:329).

Savaş yıllarında, 1939-1942 arasında Refik Saydam Hükümeti, 1942-1945 yılları arasında ise Şükrü Saraçoğlu Hükümeti işbaşına gelmiştir. Bu dönemde iki farklı ekonomi politikası uygulanmıştır. Refik Saydam Hükümeti ülkedeki fiyatların kontrol edilemez bir hal alması ile beraberinde karaborsanın yükselişine dur diyebilecek için daha sıkı ekonomik önlemler almayı yeğlemiştir. Bunun ennet göstergesi olarak bu dönemde kabul edilen Milli Korunma Kanunu gösterilebilir (Boratav, 1974:296). Saydam Hükümeti, piyasanın önlenemez yükselişi karşısında Fiyat Murakabe Komisyonları oluşturmuş, yine i aşe konusundaki sıkıntıların giderilmesi için 14 Şubat 1941 tarihli karar ile Ticaret Bakanlığı'na bağlı İ aşe Müsteşarlığını kurdu muştur. Bu müsteşarlık ile hem i aşe işlerinin bir düzene sokulması hem de denetiminin yapılabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde yine Halk Dağıtım Birlikleri kurulmuş, bu birlikler vastası ile aile kayıtları yapılarak, her nüfus için bir fiş ile ayrı ayrı besin kuponu hazırlanmıştır (Öztürk, 2004/2005:147-148; Tökin, 1943:157-158). Tarım ürünlerinin piyasanın çok altında fiyatlarla satın alınması ile kentli nüfusun ve ordunun ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Bu ekonomi politikası ile kentli nüfusun ve ordunun i aşe ihtiyacı karşılanmış, fiyatların yükselişi durdurulmuş ise de kontrol uygulanan her alanda istifçiliğin, rüşvetin karşı konulmaz yükselişinin önüne geçilememiştir (Boratav, 1974:297-298).

Şükrü Saraçoğlu Hükümeti döneminde ise devlet ekonomisindeki müdahaleyi ve denetimini gevşetmiş, fiyatları serbest bırakarak üretimi artırmayı hedeflemiştir. %25 kararı bu anlayışın bir sonucu olarak uygulamaya konulmuştur. Bu dönemde Fiyat Murakabe Komisyonları, İaşe Örgütü ve Dağıtma Ofisi kaldırılarak, bu kuruluşların görevleri belediyelere devredilmiştir (Koçak, 1996:412-413). Ancak Saraçoğlu Hükümeti'nin kendinden önceki hükümet döneminde uygulanan politikaları eleştirerek yürürlüğe koyduğu ekonomi politikası da başarılı olmamıştır. Satışı serbest olan ürünlerin fiyatlarının çok yüksek meblağlara ulaşması büyük çiftçiler ile toptan ticaret yapan kişilerin işine yaramış, bu kişilerin büyük servet edinmelerine neden olmuştur. Haksız kazanç sağlayan bu kişilerin gelirlerinin etkin bir biçimde vergilendirilememesi sebebiyle bu kişiler "Varlık Vergisi" adı altında bir vergiyi ödemekle mükellef tutulmuşlardır (Boratav, 1974:300-301). Bu vergiyi 1943 yılında çıkarılan Toprak Mahsulleri Vergisi izlemiştir. Ancak bu verginin köylü üzerinde bıraktığı etkiyi anlayabilmek için II. Dünya Savaşı yıllarında köylünün yaşadığı ortam ve şartların iyi tahlil edilmesi gerekmektedir.

SAVAŞ YILLARINDA KÖYLÜNÜN VAZİYETİ

1940 yılında toplam nüfusun % 75,6'lık bir kısmını oluşturan 13.474.701 kişi köylerde yaşamaktadır. 1938 yılı milli gelirine baktığımızda 1.634.1 milyon liralık safi milli hâsılanın 775 milyon liralık en büyük kısmını tarım sektörünün oluşturduğu görülmüştür (Kalkınan Türkiye, 1969:100, 3). Nüfusun çoğunluğunu oluşturan köylü savaş ekonomisinin belkemiği olmak zorunda bırakılmıştır. Bu sadece askere gönderdiği evladı dolayısıyla azalan işgücünü karşılamak zorunda bırakılması ile değil, ödediği vergi ve işlediği topraktan aldığı ürünü düşük fiyatlarla satmak zorunda bırakılması ile gerçekleşmiştir (Pamuk, 1988:100).

18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilen Milli Korunma Kanunu¹ ile kırsal alanda çalışan vatandaşlara ziraî iş mükellefiyeti getirilmiştir. Hükümet, ihtiyaç halinde ziraatta çalışabilir her vatandaş, kendi ziraat işi yüzüstü kalmamak şartı ile oturdukları yerden en çok 15 km. uzaklıkta, devlete ya da şahıslara ait ziraat işletmelerinde ücretli olarak çalıştırılabilecektir. Kadınlar ancak köy, kasaba veya şehir sınırları içinde vazifelendirilebilecektir. Bunun yanı sıra hükümet, gerekli gördüğü yerlerde ziraatın cins, çeşit ve miktarını belirleyebilecek, ziraat yapılmayan 500 hektardan büyük olan araziyi bir bedel karşılığında işletebilecektir. Üzerinde en çok tartışılan karar ise ekilen her dört hektar arazi için bir çift öküzün milli müdahale yükümlülüğünden istisna edileceğine ilişkin olan 41. maddedir. Anlaşılan şudur ki 40 dönümden az arazisi olan köylü bütün öküzlerini devlete vermek durumunda bırakılmıştır (TBMM ZC., D.6, C.8, 18.1.1940:150-154; Ağaoğlu, 1940:405). Bu madde ile küçük köylünün çiftçilik yapma imkânının ortadan kaldı-

¹ (Resmî Gazete; 26.01.1940, Sayı.4417), Kanunun meclis görüşmeleri için bkz. (TBMM ZC., D.6, Cilt.8, 18.1.1940:138-158).

rıldığına değinen Tokat Mebusu Galip Pekel bu madde üzerinde şunları söylemiştir: “Binaenaleyh Harp Mükellefiyeti Kanunu’nun vesaiti nakliye üzerine koyduğu bütün ağırlığı 40 dönümden az hububat eken çiftçiler üzerine çekecektir. Netice itibariyle zenginler öküz mükellefiyetinden kurtulacak ve fakirler bunu çekecektir. Hâlbuki memlekette en büyük miktarı 40 dönümden az ekenler teşkil eder. Çiftçilerimizin belki % 75’i bu vaziyettedir ve asıl bunların himaye edilmesi lazımdır. Beri taraftan, on öküzü olandan bir tanesini almazken, diğer tarafta, bütün serveti bir tek öküzü olanın elinden bunu alacağız”. Kocaeli Mebusu İbrahim Dıblan ise: “Arkadaşlar, küçük arazi sahibi olan çiftçiler hangi vesaitle zeriya yapacaklardır, nadas yapacaklardır. 4 hektara bir çift öküz verildiğine göre az olanlar ne yapacaktır? Bunlar sağdan soldan vasıta dileyip de arazisini ekmeğe mi çalışacaktır...” demiştir (TBMM ZC., D.6, C.8, 18.1.1940: 151-153).

Çift hayvanlarına ordu tarafından el konulması, askere almaların artırılması gibi nedenlerden dolayı üretim azalmış bunun sonucu olarak da hububata olan talep oldukça artmıştır. Bu durum üzerine hükümet, Şubat 1941’de, müstahsilin ürettiği üründen geçimlik, tohumluk ve hayvan yemi için belli bir miktar ayırdıktan sonra kalanını Toprak Mahsulleri Ofisine satmasını karara bağlamıştır. İlk olarak 17 ilde başlatılan uygulama 15 Mayıs 1942 tarihli kararname ile 63 ile yayılmıştır. Önceleri devletin belirlediği hububat fiyatı piyasanın çok altında olmakla beraber zamanla bu fiyatlar arasında keskin fiyat farklarının oluştuğu gözlenmiştir. Hükümetin yürürlüğe koyduğu bu uygulama köylülerin geniş kesimi tarafından tepki ile karşılanmıştır. Büyük ve küçük üretici bu uygulama karşısında devlet temsilcilerine daha az ürün teslim etme çabası içine girmiştir. Köye gelen görevlilere rüşvet teklif etmek bu anlayışın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Görüldüğü üzere bu koşullarda çok adaleti bir uygulama yapılamamıştır. Devletin payını üreticiden almak için köye gelen subaşılardan köyün zenginlerinin ya da toprak ağasının evinde misafir edilmesi, ürünlere el koyma işleminde bu kişilerin kayırılmasına yol açmıştır. Büyük üreticiler sakladıkları ürünleri daha sonra karaborsada yüksek fiyatlara satma imkânı elde etmişlerdir (Pamuk, 1988:102-103).

1942 yazında Refik Saydam’ın ölümü üzerine Şükrü Saraçoğlu Hükümeti başa geçmiştir. Savaş yıllarında daha esnek politika uygulamaları ile bilinen Saraçoğlu Hükümeti, hububat ürünlerinin tümüne değil de belli bir kısmına devletin el koymasını, geri kalan ürünü üreticinin serbestçe satabileceği imkânı sağlayan % 25 kararını yürürlüğe koymuştur. Bu karara göre üretici 50 tona kadar olan hububat üretiminin % 25’ini, 50 ile 100 ton arasındaki üretimin % 35’ini, 100 ton üzerindeki üretimin ise % 50’sini bedeli karşılığı devlete teslim edecektir (BCA. 30.18.1.2/

² 18 Haziran 1942’de yayınlanan Subaşı Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkındaki Talimatname’ye göre nüfusu 1.500’e kadar olan her muhtarlık bir subaşı istihdam etmek durumundadır. Subaşı ekim zamanında ekilen mahsulün miktarıyla ekim sahasının genişliğini tespit ve orağa girmeden önce mahsulün miktarını tahmin, harman yerinde mahsulün gerçek miktarını tespit edecek ve ayrıca hükümet tarafından verilecek diğer zirai işleri yapacak memurdur (Çınar 2008; 248-249). Subaşılardan yanlış uygulamaları için bkz. (Vatan 27. 4. 1943, Vatan 22 Ağustos 1943).

99.63.12; Resmi Gazete, 1 Ağustos 1942, Sayı. 5173; Tasviri Efkâr, 18 Haziran 1943; Pamuk, 1988:104-106).

Ancak bu uygulama da köyün ileri gelenleri ile toprak ağalarının korunması ve köylülerin ürün kaçırmamasından dolayı başarılı olamamıştır. Sivas Mebusu Abdurahman Naci Demirağ uygulamadaki başarısızlığı şu sözleriyle ortaya koymuştur: “Arkadaşlar biz Sivas Mebusları bizzat köylüden tetkikat yaptık. Biz mahv olduk, yandık! diyorlar. Neden mahvoldunuz? diye sorduk, sizden fazla mı aldılar? dedik. Nihayet birçok tetkik ve incelemeler yaptık gördük ki, Hükümet % 25 almaya karar vermişken % 22 almış fakat yine muteriz? Neden muteriz? Çünkü falan yer % 20 vermiştir. Köylü oradaki gerek az tahminler dolayısıyla ve gerek subaşları tatmin ederek yazdırmak suretiyle yani % 22 yerine % 10 vermişlerdir. Efendim, o bu kadar verirken biz niçin fazla verelim diye bir takım dedikodulara ve şikâyetlere sebep oldu. Bunu hepimiz dinledik” (TBMM ZC., D.7, C.9, 19.4.1944:67). Ekonomide fiyatlara tanınan serbest ortam 1943 yılında buğday fiyatlarını 100 kuruşa kadar çıkarmış iken, hükümetin üreticiye verdiği fiyat ancak 19,5 kuruş olmuştur³. Hükümetin buğdaya, piyasanın yakaşık olarak beşte bir oranında değer biçmesi, Saydam Hükümeti döneminde baş gösteren karaborsayı, istifiliği ortadan kaldırmak için bir çözüm olmak şöyle dursun illegal yapılanmaları teşvik etmiştir.

Piyasada hal böyle iken hükümet bu karar uyarınca topladığı hububat ile ihtiyaca cevap vermekte bile zorlanmış ve bu nedenle de belediyelere kredi vererek onları devreye sokmuştur. Ancak bu da çözüm olmamış, belediyelerin hububat ambarlarından buğday alma yarışına girmesiyle fiyatlar yine oldukça yüksek meblağlara ulaşmıştır. Diğer taraftan bu karar ile ipe meselesinin yükü köylünün omuzlarına yıkılmıştır. Şöyle ki, bu sistemde az toprak eken üretici ürünün yarısından fazlasını tohumluk ve devlet payı olarak ayırmak durumunda bırakılmıştır. Kalan hububat ise üreticinin ancak bir yıllık tüketimini karşılayabilmiştir. Hatta 50 dönümden az ekenler ile başkalarının topraklarını kiralayan ailelerde bu durum daha vahim bir hal almış, üreticiler hububat tüketimlerini bile kısıtlamak durumunda kalmışlardır. Buna karşın büyük çiftçiler kazançlı çıkmışlardır. Çünkü çok fazla toprak ettikleri için ellerinde kalan hububat miktarı da bir o kadar artmaktadır. Böylece büyük üretici ürünlerini pazara çıkarıp elinde kalanları ise oldukça yüksek fiyatlara satma imkânına kavuşmuştur. İşte bu aşamada büyük toprak sahiplerinin servetlerinin ve arazilerinin artmaya başladığı görülmüştür. Oysaki üreticinin büyük kısmını oluşturan küçük çiftçi ise zor durumda kalmıştır (Pamuk, 1988:104-106).

³ Şevket Süreyya o günlerdeki ekonomik çalkantıyı şöyle anlatmıştır; “...Eski kayıtlar murakabeler kaldırıldı. Buğday ihracına karar verildi. Ama buğday 13,5 kuruştan 100 kuruşa doğru, zeytinyağı 85 kuruştan 350 kuruşa kadar çıktı. Hâlbuki devletin kontrolünde 85 kuruştan 16.000.000 milyon kiloluk bir stok teşkil edilmiş bulunuyordu. Bunlar da serbest bırakıldı. İşte bu yeni hürriyet havası içinde eğer bir savaşa girmek zorunda kalsaydık, sanıyorum ki olacak şey sadece karışıklık, haksız kar yağması, düzensizlik ve açlıktı. Yani açlara yeni misyonerlerin devri başlayabilirdi. Tabii bu savaşın sonunda bir Türkiye kalabilecek idiye.?.” (Aydemir, 1999:225).

Buğday fiyatlarının yükselmesi ile zenginleşen sınırlı sayıdaki bu köylüler ev ve arsa almaya, düğünlerde aşırı harcamalarda bulunmaya başlamışlardır (Şanda, 1942a:296; Şanda 1942b:370-371). Hâlbuki çoğunluğu oluşturduğunu bildiğimiz küçük köylü kesiminin yaşamı içler acısıdır (Tan, 8 Haziran 1943; Vatan, 26 Haziran 1943; Kesler 1943:8). Halil Aytekin “Köylerin Bugünkü İaşe Durumu” başlıklı makalesinde köylülerin zenginleştiği iddialarının doğru olmadığını aksine kıtlık ve sefaletle mücadele etmek durumunda kaldıklarını bir köylünün anlattıklarına yer vererek izah etmeye çalışmıştır. Makalede köylü durumunu şöyle dile getirmiştir: “...Hâlbuki köyün de sayılı reñçperlerindim. Geçen sene subaşların yanlış tahmini yüzünden elimdekini olduğu gibi ofise yatırdım. Ödeyemediğimi de bu sene ödedim. Bu yüzden geçen sene tohum zamanı dikildik kaldık. Ne yaparsın aç durulmaz ya, kapıda davar sığır koymadık buğdaya değiştik. Üç günlük yerden hayvan sırtında buğday taşıya taşıya imanımız gevredii” (Aytekin, 1943a:489)⁴. Benzer bir görüşü Sadi Irmak Köye Doğru dergisinde ifade etmiştir: “Keşke köylünün refahını görsek bir avuç şehirli daha da fazla sıkıntıya düşsek razıyız. Fakat Türk milletinin ta kendisi olan köylü, refahtan pek çok uzaktır. Evinin ihtiyacı, hayatındaki iptidailik hala yürekler acısıdır” (Irmak, 1942: 4). En sert eleştiriyi yapanlardan Falih Rıfkı Atay köylülere yönelik bu ithamlara şöyle cevap vermiştir. “Hangi memlekette yaşıyoruz? Gözlerimize kimin gözlüğünü, kafalarımıza kimin aklını takıyoruz? Bütün bu resimli ve resimsiz alay ve hicivlere bakılınca, Türk köyünü bilenlerin ağzından yalnız şu gözyaşlı cümle çıkabilir: Zavallı Köylü!” (Ulus, 20 Son teşrin 1942). Bu sözler köylünün içine düştüğü durumu oldukça net şekilde ortaya koymaktadır. Bunların yanın da ekecek toprağı olmayan, ırgatlık, yarıcılık, çiftçilik, çobanlıkla uğraşan ve mevsim şartlarına göre çalışan işçi sınıfı ise en fazla zarar gören kesim olmuştur (Aytekin, 1943a:489-490).

4429 SAYILI TOPRAK MAHSULLERİ VERGİSİ KANUNU’NUN KABULÜ

1943 yılına gelindiğinde hükümet devlet bütçesine katkıda bulunmak ve bunun yanı sıra da tarım dışı kesimde uygulanan Varlık Vergisi’ne yönelik tepkileri azaltmak amacıyla Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu’nu meclise taşımıştır (Önder, 1988:120). Bu vergiyle olağanüstü masrafların bir kısmının giderilmesi ile ordunun ve şehirlinin iaşe ihtiyacılarının karşılanması amaçlanmıştır (Tekeli, 1943:25; Son Posta, 16 Haziran 1943). Korkut Boratav Toprak Mahsulleri Vergisi’nin gündeme getirilişinin gerekçesini şöyle özetlemiştir: “Dış görünüşü ile bu vergi, savaş şartlarından yararlanarak gruplar içinde o ana kadar karşılığını ödemiş bulunan çiftçilere yönelen ve bu yönüyle Varlık Vergisi’nin bir tamamlayıcısı olarak görülebilecek bir vergidir” (Boratav, 1974:351). Başvekil Saraçoğlu, Top-

⁴ Aytekin başka bir yazısında bir başka köylünün konuşmasına yer vermiştir: “Ah birader! Köyde zengin olan kim? Şunu bana bir gösterin? En birincisi ben, 100 kile buğday sattığım halde eksijim gediğim kapanmadı. Geçen bir çift celebim devirdi, öldü, yenisini almak için tam 800 lirayı birden saydım. Parasızlıktan imanım ağılıyor, bak ayağıma bir giyim gön alamıyorum. Her şey buna keza...” (Aytekin, 1943b:353).

rak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun meclis müzakeresinde bu kanunun uygulanmasının neden gerekli olduğunu şu sözleriyle açıklamayı çalışmıştır:

“Arkadaşlar, geçen sene bütçe yapıldığı zaman 140 milyon lira kadar bir açık derpiş edilmişti. Bütçenin tatbikatı esnasında tahaddüs eden büyük zaruretlere, bilhassa askerî masrafları pek çok artırdı ve fevkalâde bütçe açığımızı o kadar çok artırdı ki bunu Varlık Vergisiyle elde ettiğimiz 250 milyon lira ile ancak kapayabildik. Çünkü fevkalâde bütçemizin masraf kısmı 400 milyon aşmış bulunuyor. Bu açığı da ancak 250 milyon lira ile kapayabiliyorduk. Bu seneki fevkalâde bütçemize gelince bu bütçe açığının büyük bir kısmını Maliye Vekili'nin bir iki fırsatta sizlere izâh ettiği diğer varidat menbaları ile kapamak imkânı elde edilmiştir. Geri kalan açık 150 milyon liradır. Bu açığı da şimdi tekkik edeceğimiz vergi ile kapamağa çalışacağız. Bu vergi ile 110 - 130 milyon lira olacağımızı ümit ettiğimiz gibi, Varlık vergisinden de 30-50 milyon temin edeceğimizi ümit ediyoruz ve böylece yeni bir zaruret yeni bir masraf açmazsa fevkalâde bütçemizi de adi bütçemiz gibi mütevâzin olarak kapamak imkânı elde edeceğiz” Saraçoğlu, konuşmasının devamında da bu verginin aşar vergisi ile olan benzerliğine ilişkin eleştirilere cevap vermiş ve Toprak Mahsulleri Vergisi'ni aşara benzetmemek için ellerinden gelen gayreti sarf edeceklerini söylemiştir (TBMM ZC., D.7, C.3, 4.6.1943:15; Tan, 5 Haziran 1943; Ulus, 5 Haziran 1943; Son Posta, 5 Haziran 1943).

4429 Sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu 4.6.1943 günü mecliste yapılan oylama sonucunda 168 ret oyuna karşın 283 kabul oyuyla yürürlüğe girmiştir. Bu kanun dokuz bölümden oluşmuştur. İlk bölümde verginin alınacağı mahsuller ile vergiden muaf tutulan mahsullere yer verilmiştir. 4429 Sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'na göre aşağıda belirtilen ürünler ile ipek kozasından vergi alınması uygun görülmüştür. Bu ürünler hububat, bakliyat ve diğer mahsuller adı altında üç başlıkta toplanmıştır. Hububat grubuna giren ürünler; akdarı, arpa, buğday, çavdar, çeltik, kumdarı, kaplıca, kuşyemi, mahlût, mısır, yulaf. Bakliyat grubuna giren ürünler; bakla, bezelye, börülce, fasulye, mercimek, nohut. Diğer mahsuller adı altında toplanan ürünler ise, afyon (sakız), antep fıstığı, ay çiçeği, fındık, kendir (tohum), keten, kuru incir, kuru üzüm, narenciye, pamuk, pancar, patates, susam, tütün ve zeytindir. Bağ ve bahçelerde ihtiyacı karşılamak için ekilmiş ürünler, özel bütçelerle idare edilen teşekkül ve müesseseler ile belediyelere ait olan alanlarda yetiştirilen ürünler, umumi menfaatlere yönelik cemiyetlerin, okulların, hastanelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere yetiştirdikleri mahsuller ile ceza ve islahahlerinde çalıştırılan mahkûmların yetiştirdikleri ürünler ise vergiden muaf tutulmuştur.

İkinci bölümde vergiyi vermekle mükellef olan kişiler hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Mahsullerin olgunlaşma döneminde sahibinden alınacak olan Toprak Mahsulleri Vergisi, eğer arazi kiraya verilmiş ise kiracıdan, iştirakli icarlarda da mal sahibi ile kiracı, mahsulden aldıkları hisseler nispetinde vergi ödemekle mükellef tutulmuşlardır.

Üçüncü bölüm, vergi matrahının nasıl tayin edileceğine ilişkin hükümleri içermektedir. Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'na göre, şehir ve kasabalarda belediyeler, köylerde muhtar ve ihtiyar meclisleri her mahsul yılı, Maliye Vekâletî'nin belirlediği zamanlarda her çeşit istihsal yerleri ile bunlardan alınması umulan mahsul miktarı hakkındaki malumatı, mükelleflerin beyanları doğrultusunda hazırlık cetvellerine kaydedeceklerdir. Belediyeler ile muhtar ve ihtiyar heyetleri bu beyanların doğruluğunu araştırmakla da yükümlü tutulmuşlardır. Vergiye tabi tutulan mahsul miktarları, mısır darı ve çeltik haricindeki hububatın ölçülmesi suretiyle, diğer mahsullerde ise mükellefin daha sonra da kontrolü yapılacak beyanlarına göre tespit edilecektir. Miktarları ölçülerek tespit edilecek olan mahsul-ler için her sene harman zamanından evvel harman ve yığınların bulunduğu yerleri ihtiyar heyetleri önceden bildirmekle sorumludurlar. Mükelleflerin bu yerlerden başka yerlere harman ve yığın yapması yasaklanmıştır. Ölçme kolları, belirtilen bu yerlerde oluşturulan harmanları ölçmek suretiyle vergiyi tespit edecektir. Miktarları beyan ile tespit edilecek mahsul-ler için tahmin kolları, mahsulün olgunlaşmasından evvel sorumlu oldukları bölge içindeki mahalle ve köylerde tarla, bahçe, sergi ve böcekhaneleri gezerek mükelleflerin elde edecekleri mahsulün miktarını tahmin etmek suretiyle hazırlık cetvellerindeki beyanları kontrol edeceklerdir. Ölçülecek mahsul-lerin ölçülünceye kadar başka yerlere taşınması yasaklanmıştır. Harman kalkacak vaziyete geldikten sonra müstahsil köylerde ihtiyar meclisine harmanının hazır olduğunu bildirecektir. Bu ihbardan itibaren üç gün içinde harman ölçülmediği takdirde harman muhtar ve ihtiyar meclisi tarafından ölçülecektir. Ölçme kollarını, vilayetlerde valinin, kazalarda kaymakamın tayin ettiği bir ölçme memuru ile bunun yanında şehir ve kasabalarda belediyenin mahalle işleri ile görevlendirilen kişi ve köylerde de muhtar veya ihtiyar meclisi azasından birinin katılımıyla oluşturulacağı belirtilmiştir. Tahmin kolları da benzer şekilde oluşturulmuştur. Ölçme ve tahmin kollarında görevli olan kişilerin sayısı kazanın büyüklüğü ile köyün mahalle sayısı esas alınarak belirlenmiştir.

Dördüncü bölüm alınacak vergi oranları ile ilgilidir. Kanuna göre aynen alınacak vergiler % 8, nakden alınacak vergiler ise % 12 üzerinden alınacaktır⁵. Hükümetçe gerekli görülmesi durumunda nakden alınan vergi oranı % 8'e kadar düşürülebilecektir.

Beşinci bölüm verginin tarih ve tahsiline ilişkindir. Burada vergisi aynen alınacak ürünler belirtilmiştir. Bunlardan hububat grubuna girenler; akdarı, arpa, buğday, çavdar, çeltik, kaplıca, mahlût, mısır, yulaf; Baklagiller grubuna girenler; bakla, bezelye, börülce, fasulye, mercimek ve nohut; Diğer mahsul-ler grubuna giren ürünler ise antepfıstığı, fındık, kuru incir, kuru üzüm, pamuk ve zeytindir. Mükellefler aynen ödemeye mecbur oldukları vergilerini, hububat miktarları ölçülerek

⁵ Vergi miktarı belirlenirken toprağın verimliliğinin ve çalışan şahıs adedinin dikkate alınmaması eleştiri konusu olmuştur (Akşam 12 Haziran 1943).

tespit edilen mahsullerde en geç ölçme işlemini takip eden gün içinde geçici olarak köy ambarlarına, miktarı beyan ile tespit edilen mahsulleri ise idare heyetlerince belirlenen tarihlerde daha önce kendilerine bildirilen yerlere kendi vasıtaları ile teslim etmeye mecbur tutulmuşlardır. Mükellefler geçici olarak köy ambarlarına teslim ettikleri vergileri bu ambarlara teslim tarihinden itibaren iki ay içinde kendi vasıtaları ile teslim yerlerine götürmekle zorunlu tutulmuşlardır. Eğer teslim yeri köy ambarlarına 25 km. fazla mesafede ise fazla mesafe için kilometre başına iki para hesabıyla nakliye ücreti verilecektir. Vergileri nakden alınacak ürünlerin ortalama değer fiyatı vilayet ve kaza merkezlerindeki belediye meclislerince belirlenecektir. Belediye Meclisi toplantı halinde değilse belediye encümeni tarafından fiyatlar tespit edilecektir. Bu vergi zamanı Maliye Vekâleti'nce tespit edilmek şartı ile iki eşit taksit olarak tahsil edilecektir. Afyon, pancar ve tütün mahsullerinin vergisi ise bunların dışında tutulmuştur. Çünkü Toprak Mahsulleri Ofisi, Türkiye Şeker Fabrikaları Türk Anonim Şirketi satın aldığı afyon ve pancar mahsulüne ait vergileri müstahsile yapacakları ödeme sırasında bunların alacaklarını kesmek suretiyle tahsil edeceklerdir. Tütünün vergisi de İnhisarlar İdaresi tarafından tahsil olunacaktır.

Altıncı bölüm uygulanacak müeyyidelere ayrılmıştır. İstihsal yerleri hakkında yanlış ya da eksik beyanda bulunan mükelleflerin, beyan haricinde kalan istihsal yerlerine düşen vergileri % 20 zamlı olarak alınacaktır. Belirtilen yerlerden başka yerlerde harman ve yığın edilen mahsullere ait vergiler % 50 zamlı ve yine ölçülmeden evvel harman ve yığın yerlerinden kaldırılan mahsullere ait vergiler bir kat zam ile tahsil olunacaktır. Zamanında tahsil edilmeyen aynı vergiler % 25 zam ile taksit müddetleri içinde ödenmeyen nakdi vergi borçları ise % 10 zam ile tahsil olunacaktır. Vaktinde ödenmeyen vergi borçları hakkında Tahsil-i Emval Kanunu uygulanacağı hususuna değinilmiştir.

Yedinci bölümde mükelleflere açık olan kanun yolları gösterilmiştir. Daha önce mükellefler tarafından beyan edilen ürünlerin kontrolü esnasında tahmin kollarıncı belirtilen mahsul miktarına üreticilerin itiraz edebilme hakkı saklı tutulmuştur. Tahmin esnasında orada bulunmayan mükellefler tahmin yapıldığı tarihten itibaren 5 gün içinde yazılı olarak şehir ve kasabalarda belediyelere, köylerde ihtiyar meclislerine itiraz edebilme hakkına sahiptirler. Mükellefin isteği doğrultusunda başka bir tahmin kolu bu iş için görevlendirilerek en geç 15 gün içinde yeni bir tahmin yapması istenecektir. Ancak bu ikinci tahminde verilen karar kesin olacaktır. İtiraz halinde aynen ödenmesi lazım gelen vergi zamları itiraz neticelene kadar saklanmak üzere köylerde ihtiyar meclisine tevdi edilecektir. Ölçme kolları tarafından tespit edilen mahsullerde ölçme işleminden ödeme zamanına kadar geçen süre içinde sel, dolu, kuraklık, yangın, bulaşıcı hastalıklar gibi sebepler dolayısıyla mahsulün en az dürtte bir derecesinde zarara uğradığı belirlenirse mahsule ait vergilerde de zarar derecesine göre alınacak vergi kısmen ya da tamamen silinebilecektir.

Sekizinci bölümde alınacak verginin kesinleştiği tarihi takip eden mali yıldan itibaren 5 sene zarfında tahsil edilmeyen vergilerin asıl ve zamları zaman aşımına uğrayacağı hükmüne yer verilmiştir. Son bölümde Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun uygulanmasında görev alacak kadrolara ilişkin hükümlere ayrılmıştır (TBMM ZC., D.7, C.3, 4.6.1943: 20-38; Resmi Gazete, 7.6.1943, Sayı. 5423:5241-5244; Düstur 3. Tertip, C.24: 1323).

KANUNA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE ÜZERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

1943 yılında kabul edilen 4429 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi'ne yönelik eleştiriler, kanunun yürürlüğe girmesiyle beraber başlamıştır. Yeni bir kanun tasarısı hazırlanmasının nedeni olarak eski kanunda var olan yanlışlıklar gerekçe gösterilmiştir. 4429 Sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi'nin kabulünden hemen sonra özellikle ölçme memurlarının seçiminde çok itinalı davranılması gerektiği üzerinde durulmuşsa da (Doğukan, 1943:73) kanunun uygulanma sürecinde görevli olan memurların yetersizliği ilk dikkati çeken hususlardan biri olmuştur (Ulus, 22 Ağustos 1943). Muvakkat Encümeni M. M. Ş. Devren'in konu ile ilgili görüşleri şöyledir: "...Arkadaşlar, bin nazariye çok güzel olan bu ölçü sistemi bir defa istilzâm ettiği geniş memur kadrosu, adedi yüz bini bulan bir muvakkat memur kadrosunun teşkilindeki müşkülât dolayısıyla iyi işleyemedi. Her türlü izâhtan vârestedir ki bir anda yüz bin memur yaratmak fevkalâde müşkül bir ameliyedir. Memurların da kendilerine göre bir yetişme tarzı bir disiplin nizamı, zihniyetleri vardır. Bu zihniyet dâhilinde yetişmeyen memurlarla işi yürütmek pek güçtür, işte ölçü sisteminin bünyesinde taşıdığı ilk mahsur bu olmuştur. Bu itibarla yüz bine yakın bize verilen rakama, göre 93746 adet, liyâkatli memur bulunmamasından dolayı 4429 sayılı kanun tatbikatta umulan neticeleri verememiştir. İkinci bir muvaffakiyetsizlik unsuru da 34500 küsur köyde fiili bir murakabe tesisi hususundaki imkânsızlıktır. Filhakika bu kadar geniş bir sahada müessir bir murakabenin tesisinde karşılaşılan müşküller yenilememiş, ehliyetsiz memurlarla murakabesiz iş görmek mecburiyetindeki kanunu işlemez bir hale koymuştur" (TBMM ZC., D.7, C.9, 19.4.1944:78-79).

Bu kadar büyük arazinin üzerinde yetersiz memur kadrosunun layıkıyla denetim yapması mümkün olmadığı gibi harman ve yağınların oldukça geniş bir arazi üzerine yayılması var olan sıkıntıyı daha da artırmıştır. Köylü vergisini verebilmek için harman başında nöbet tutmak durumunda kalmıştır. Eskişehir Mebusu Emin Sazak daha 1943 yılındaki meclis müzakeresinde bu konudaki endişesi şöyle ifade etmiştir:

"Sonra harman meselesinde sakat şeyler gördüm. Gerçi 3-5 gün amma, arkadaşlar, köylüyü dağ başında harmanı beklemeye icbar etmekten kötü şey yoktur. Hele onu şuraya, buraya taşıtmak, bunu yapacağına harmanını ateşleyiver daha iyi. Billhassa dağlık, çalılık ve yolsuz yerlerde, fukara köylülere harmanını falan

vere getir, diye müdahale etmek doğru değildir. Her köyde -eskiden adına mu-aşşir denirdi, mültezimler kordu -bunun gibi, her köyde % 8 alacak bir memur olmalıdır bence. Bunu heyeti ihtiyariye yapmıştır ve dört köyün başına bir kontrol kor, üç dört tane de ölçücü insanlar kor. Azalar da icabında ölçerler. Devletin hakkını memur veya muhtar alır. Hiç olmazsa ölçme meselesi gecikmez. Hele bu sene mahsul biraz da İnşallah bereketli olursa ölçme işi güç olur. Bir tarafta harman beklerken öbür harmanı domuz yer veya hut başka bir ziyana maruz kalır. Bunu ya kanundan büsbütün çıkaralım veya hut kanunda tasrih edelim ki günü gününe ölçülebilir" (TBMM ZC., D.7, C.3, 4.6.1943:16).

Emin Sazak'ın endişesinin yersiz olmadığı, Erzincan Mebusu Feyzi Kalfagil'in 4553 Sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun Meclis görüşmelerinde yaptığı konuşmayla doğrulanmıştır. "Malûmu âlileri geçen sene ölçü esasına istinat eden bu vergilerin tarh ve cibayetinde, yani kanun ve kararnamenin derpiş ettiği şekilde %75. değil, % 100 vergi harmanda tahsil edildiği halde idare âmirleri uzun müddetler tayin ederek müstahsilleri bekletip ızrar etmiş bulundular" (TBMM ZC., D.7, C.9, 24.4.1944:193).

Isparta Mebusu Kemal Turan ise 1943 yılındaki verginin başarısız olmasının sebeplerinden birini şöyle açıklamıştır: "Geçen sene kanunun muvaffak olamamasının sebeplerinden birisi de, bence, bu işin başıboş kalmasından ileri gelmiştir. Yani idare âmirleri; bunu yalnız bir vergi mevzuu sayarak mal müdürüyle ve mal müdürünün zayıf kadrosu ile onun tedarik edebileceği zayıf insanlarla köylüyü baş başa bırakmıştır. Şimdi bunun aks-ül-ameli hepimizde vardır. Binâenaleyh diyorum ki, idare âmirleri bu işin başlıca mesulüdür. Yürütürlerse mükâfat görecekler, yürütmezlerse ceza göreceklendir. Korkarım ki geçen senenin lâ-kaydisi yerine bu defa da bilhassa kazalarda idare âmirlerinin fazla gayretkeşliğine uğramayalım ki bazen bu gayreti gadir de recesine varabilir. Binâen-aleyh Vekâletimizden ve Hükümetten birinci ricam, bilhassa idare amirlerince bu işin bir adalet meselesi olduğunu ve köylünün verebileceği miktarı almak lâzım geldiğini iyice duyurmak ve anlamak..." (TBMM ZC., D.7, C.9, 19.4.1944: 71-72).

Görülen aksaklıkların giderilmesi için eski kanun maddelerinde birtakım değişikliklere gidilerek oluşturulan yeni Toprak Mahsulleri Vergisi Kanun Layihası Meclise sunulmuştur. Bu kanunun TBMM'ndeki birinci müzakeresi 19-22 ve 24 Nisan 1944 tarihlerinde yapılmıştır⁶. İkinci müzakerenin yapıldığı 26 Nisan 1944 tarihinde ise 4553 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu kabul edilmiştir (Resmi Gazete 28.4.1944: Sayı 5693; Düstur, 3. Tertip, C.25: 294-306; Cumhuriyet, 27 Nisan 1944). 293 olumlu oya karşı 161 kişinin oylamayla katılmadığı dikkati çekmiştir (TBMM ZC., D.7, C.9, 26.4.1944:259-272).

⁶ 4553 Sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun TBMM'nde yapılan birinci müzakeresi için bkz. (TBMM ZC., D.7, C.9, 19.4.1944, TBMM ZC., D.7, C.9, 20.4.1944, TBMM ZC., D.7, C.9, 21.4.1944, TBMM ZC., D.7, C.9, 22.4.1944, TBMM ZC., D.7, C.9, 24.4.1944).

Seyhan Mebusu Cavit Oral yeni kanunda görülen değişiklikleri şu cümleleriyle özetlemiştir: “Bu kanunda geçen seneki kanuna nazaran değişmiş olan en bariz noktaları gerek verginin tarz ve cibayeti ve gerekse müstahsile itiraz hakkı verilmesi, hususundaki değişikliklerdir. Sonra bu kanunla geçen seneki kanun arasında en büyük ve dikkati çeken fark, geçen seneki tarz ve cibayetinin yalnız memur kadrosunun iyi işlemesine terk edilmesine karşılık; bu seneki, kanun müstahsilin ahlâk, seciye ve vatanperverlik hislerine bırakılmış olmasıdır” (TBMM ZC., D.7, C.9, 19.4.1944:65). Cavit Oral’ın da belirttiği gibi en büyük değişiklik vergi toplama usulünde yapılmıştır. 1943 yılında kabul edilen Toprak Mahsulleri Vergisi’nin toplanması hükümete pahalıya mal olmuştur. Hububatın vergilendirilmesi harmanında ölçme yöntemiyle olduğu için çok sayıda ölçme ve tahmin memuru ile harman bekçisi bu iş için görevlendirilmek durumunda kalınmıştır. Toplanması beklenen miktarın ancak yarısı kadar bir vergi toplanabilmiş, bununda üçte biri tarh ve tahsil için harcanmıştır (İnci 2009:117). Ahmet Emin Yalman da Vatan Gazetesi’nde yayınladığı “Köy Âleminde Duyduklarım” adlı yazısında 1943 yılında kabul edilen verginin teşkilatındaki yanlış uygulamaları gezici bir başmualimin görüşlerine yer vererek aktarmıştır: “Tatbik edilen sistem ihtiyaca uygun değildir ve maksada kifayet etmesine ihtimal de yoktur. Köylüyü boşuna gücendirmiştir. Ölçü memurlarının harman yerindeki murakabesi emniyetsizlik ifade eden bir usuldür. İş köylünün sütüne havale edilseydi, vicdani mesuliyet hisleri harekete getirilseydi ve hisleri incitmeyecek şekilde umumi bir telkin ve murakabe sistemi kurulsaydı herhalde daha iyi neticeler alınırdı.” (Vatan, 7 Eylül 1943).

Bu nedenle yeni yasada ölçme yoluyla vergi toplama yöntemi yerine tahmin yöntemi⁷ benimsenmiştir (Akşam, 23 Mart 1944). Böylece önceki kanunda görülen aksaklıkların önüne geçilmek istenmiştir (Cumhuriyet, 18 Nisan 1944). Muvakkat Encümeni Mehmet Şinasi Devrin özellikle vergi toplamada tahmin yöntemini benimsemelerinin nedeni şöyle açıklamıştır: “...Ölçü sisteminden başka iki sistem hatıra gelebilirdi. Tahmin ve iltizam sistemi üçüncü bir sistem kimsenin, hatırına gelmedi ve söylenmedi. İltizam sisteminin lehinde ve aleyhinde zannedirim kâfi derecede konuşuldu. Bendeniz bu sistemin mahzurlarını tekrar lüzumsuz görüyorum, mesele tenevvür etmiştir. Bu sistem de bertaraf edilince geriye tahmin sistemi kalıyor. Binaenaleyh tahmin sistemine müracaat bir zaruret olarak belirlemektedir”. Devren konuşmasının devamında yeni kanunda oluşturulan heyetlerde yer alan kişilerin özellikle ziraattan anlayın kişiler olmasına özen gösterildiğini belirterek masrafların da asgari düzeyde tutulması için çaba harcadığını söylemiştir. Bu verginin toplanması için harcanacak masrafın 5-6 milyon olduğunun tahmin edildiğini, bu miktarın da geçen seneki masrafın neredeyse üçte biri kadar olduğunu önemle vurgulamıştır (TBMM ZC., D.7, C.9, 19.4.1944:79).

⁷ Esat Tekel’in tahmin yöntemi hakkındaki görüşleri için bkz. “Toprak Mahsulleri Vergisine Dair, (Ulus, 2 Şubat 1944).

Gerçekten de 1943 yılında vergi toplamak için yapılan masraf 20.700.000 iken yapılan değişlikle 1944 ve 1945 yıllarında bu rakam aşağılara çekilmiştir. 1944 yılında 11.200.000, 1945 yılında da 7.000.000 lira masraf yapılmıştır (Başar, 1945/1946:103).

Bu yeni kanunda alınan kararlardan birisi de vergi oranının %8'den % 10'a çıkarılmasıdır. Ancak pek çok mebus bu kararın kabul edilmesine şiddetle karşı çıkmıştır. Emin Sazak bu isimlerden bir tanesidir: "Ben görüyorum ki bu hububat ekenler, çiftçilerin hepsi de öyledir ya, bacağına donu olmayan, ayağında çarığı olmayan, üstüne örtecek yorganı olmayan, odunun üzerine başını koyup yatan kimdir dediğimiz vakit, işte bu vergi mevzuuna dâhil olan insanlardır, insaf edin arkadaşlar, erbabı namustan olan memurlara acımamak elden gelmez; feci bir vaziyettedirler amma, bacağına donu, ayağında çarığı, üstüne örtecek yorganı olmayanların, yanında onlara o kadar acınmaz..." diyerek başladığı konuşmasına Maliye Vekiline hitaben devam etmiş ve şu sözleri sarf etmiştir: "Niçin artırıyor sun birader, sana ne yaptı? Bu kaynak öyle bir mesnet öyle bir ihtiyat akçesidir ki, her şeyi tükettiğiniz vakit varını, yoğunu her şeyini alacağımız bir sınıftır. Bu adam ayağına bir don bulmuşsa niçin onu yine çıplak bırakmaya çalışıyor ru? Devlet % 8 i % 10 yaptığı vakit yemin ederim ki daha noksan alacaktır" (TBMM ZC., D.7, C.9, 19.4.1944:66).

Eskişehir Mebusu Yavuz Abadan da konu ile ilgili görüşünü şöyle dile getirmiştir: "Küçük çiftçi yarı ekseriyet itibariyle (30 - 100) dönüm arasında ekin eken kısım için kendi yiyeceği ve tohumundan gayri kalan nispet üzerine % 8 den % 10 a çıkarılmış olan bir verginin daha müessir daha kati tesirleri olacağı muhakkaktır. Bunun da bilhassa, büyük bir kısmı az istihsal yapan küçük çiftçi sınıfından o lduğu nazarı itibara alınır sa nispetin artırılması cihetine gitmemek her halde daha doğru olacaktır".

Yavuz Abadan' ını yaptığı konuşmayı destekleyen bir başka konuşmayı ise Eskişehir Mebusu olan İ. Arukan yapmıştır: "Bendeniz yalnız şunu söylemek isterim ki, Yavuz arkadaşımız, bizde bizim çiftçiler 50 - 100 dönüm yer ekerler dediler. Bizde öyle muntıkalar vardır ki, senede ancak 20 dönüm ekebilirler ve bunların çıkardığı mahsul kendisinin bir kaç aylık yemesine ancak kâfi gelir ve bunlar mışetlerini, başka zamanlarda amelikle temin ederler? İşte pekâlâ görüyoruz ki, bu fukaraların bir kısmı sırtında bir balta, odun kırdıran diye sokaklarda bağırarak dolaşırlar. Bunların vergisini arttırmak doğru değildir". Sözlerinin devamında bir başka önemli noktaya da temas eden Arukan, bu verginin hâsılatı gayri safiyeden alındığını belirtmiş bu durumda özellikle icarla arazi ekenlerin mağduriyetinin bir kat daha arttığına işaret etmiştir. Ankara Mebusu F. Daldal, en sert eleştiriyi yapan mebuslardan biri olmuştur:

"Toprak mahsulleri vergisinin % 8 den 10 çıkarılması köylü için bir felâketdir. Bunu huzurunuzda tebâruz ettirmek için buraya çıktım. % 2 zam bazı arkadaşların nokta-i nazarına göre pek ehemmiyetli telâkki edilmiyor. Hakikat, böyle değil-

dir, tamamıyla aksine dir. Esasen bir köylü ekmiş olduğu tohumuna karşı bire beş almaktadır. Bu iyi senelerin vasatı verimi böyledir. Arz ederim bu alınacak olan 10 da iki beş vardır. Binâen-aleyh % 8 alındığı takdirde bile yine köylü % 10 veriyor demektir. Çünkü % 2 kendi malıdır. Tohumudur. Bunu içimizde bilmeyen varsa ben yalan söylemiş olayım, (Doğru sesleri) Bu % 2'nin bütçeye yapacağı 30 milyon tesire mukabil köylüye yapacağı tesir 300 milyondur. Çünkü bir senelik emeğini ekmiş olduğu 30 - 40 dönümdeki mahsulünden temin edecektir. Yiyeceğini, giyeceğini ve devlete vergisini ondan verecektir. Bu vergiyi 8 yerine 10 almak demek köylünün zaten taşıyamadığı yükü bir kat daha artırmak demektir" diyerek, konuya ilişkin görüşlerini ileri süren F. Daldal, sözlerinin devamında köylü üzerindeki bir başka yükün de ürettiği mahsulün mecburi mübayaaya usulü ile satın alınması olduğunu hatırlatmış, bu usulün kaldırılması durumunda köylünün %10 ya da % 12 oranında vergi verebileceğine dikkat çekmiştir (TBMM ZC., D.7, C.9, 22. 4. 1944:169-172).

Verginin % 10'dan % 8'e indirilmesi için Eskişehir Mebusu Emin Sazak ve arkadaşlarıyla Kırklareli Mebusu Zühtü Akın ile Konya Mebusu Şevki Ergun tahrir sunmuşlar ise de yeterli çoğunluktan olumlu oy alamadıkları için bu tahrirler dikkate alınmamış ve madde meclise sunulduğu şekliyle kanunlaşmıştır (TBMM ZC., D.7, C.9, 22. 4. 1944:181).

Yeni kanun ile vergilerin toplanabilmesi için öncelikle vilayet ve kazalarda tahmin komisyonları oluşturulmuştur. Oluşturulan bu komisyonların teklifi üzerine mahallin en büyük mülki amiri tarafından Vukuf (bilirkişi) heyetleri atanmıştır. Bu heyetler biri memur ikisi ziraat erbabı olmak üzere üç kişiden oluşmuştur. Vukuf Heyetleri tahmin komisyonlarınca kendilerine bildirilen istihsal yerlerine giderek her birliğin⁸ fiilen elde edebileceği mahsul miktarını tahmin ederek, bunu bir rapor olarak Tahmin Komisyonuna sunmuşlardır. Verginin miktarını belirlerken, mükellefler tarafından yapılan beyanları, Maliyece yapılmış tetkik ve kontrolleri, mahsul beyannameleri ile Vukuf Heyeti'nce yapılan tahmin raporlarını değerlendirmeye alarak kararını veren Tahmin Komisyonları, belirtilen bu dört ayrı rapor ve beyannameyi dikkate alarak olası bir yanlışlığa mahal vermeyerek en doğru vergi miktarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Mükellefiyet miktarına karşı ancak mahallin en büyük mal memuru ile birlik namına mümessiller itiraz edebilme hakkına sahiptir. Bu durumda Tahmin Komisyonu mahsul miktarı hakkında karar vermek üzere bir başka hakem heyetini görevlendirerek mükellefiyet miktarını kesin olarak karara bağlamaktadır (Düstur, 3. Tertip, Cilt.25: 296-299).

4429 sayılı kanunda vergisi aynen alınacak ürün grubuna giren kuru üzüm, kuru incir, fındık ve antepfıstığının 4553 sayılı yeni kanunda vergisinin nakden alınmasına karar verilmiştir. Diğer ürünlerin vergilendirilmesi aynen önceki ka-

⁸ Her şehir, kasaba, köy veya çiftlik bir birlik olarak değerlendirilmiştir. Her birliği temsil içinde bir mümessil seçilmiştir. (Düstur, 3. Tertip, Cilt.25: 296)

nunda olduğu şekilde devam ettirilmiştir. Antepfıstığı, fındık, kuru incir ve kuru üzüm mahsullerinin vergisi, bu mahsuller memleket dışına çıkarılırken gümrüklerde ihraç olunan miktar üzerinden tahakkuk ettirilecek ihracatçılardan nakden ve % 11 olarak alınacağı hususuna açıklık getirilmiştir (Düstur, 3. Tertip, Cilt 25: 300-301; Köye Doğru 1944:2).

Yeni kabul edilen kanunla yapılan değişikliklerden bir diğeri ise köy ambarlarına ürün teslim uygulamasına son verilmiş olmasıdır. Kanuna göre mükellefler ay n en ödemekle yükümlü oldukları vergileri Tahmin Komisyonları'nın belirttiği tarihlerde teslim yerlerine kendi vasıtaları ile getirerek teslim etmeleri uygun görülmüştür. Bunun yanı sıra istihsal yerleri hakkında eksik beyanda bulunan mükelleflerin beyan haricinde kalan istihsal yerlerine düşen vergileri % 20'den % 50'ye çıkarılmıştır. Önceki kanunda kesinleştiği tarihi takip eden mali yıldan itibaren 5 sere zarfında tahsil edilmeyen vergilerin zaman aşımına uğrayacağı hükmü bu kanunda 3 yıla indirilmiştir (Düstur, 3. Tertip, Cilt 25: 301-302).

TOPRAK MAHSULLERİ VERGİSİNİN KÖYLÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Halk arasında "Yeşil Ekin Vergisi" olarak da anılan bu vergi köylüyü zor durumda bıraktığı gibi uygulamasında da hatalar yapılması köylüleri çileden çıkarmıştır. Basında da sıklıkla bu konu işlenmiştir. Tasviri Efkâr Gazetesi'nde yer alan konu ile ilgili bir yazıda, tam bir hürmet ve teslimiyetle atını, kısrağını, öküzünü, arabasını, gıdasını teşkil eden buğdayını, hayvanların yemlerini hatta yarınınun ihtiyacını karşılayacak tohumunu bile veren köylünün bu vergiyi vermek durumunda bırakılmasının sakıncalarına değinilmiştir (Tasviri Efkâr, 28 Mayıs 1943). Köylüler en çok, vergi miktarını belirleyen memurların keyfi tutumlarından şikâyetçi olmuşlardır. Kimi zaman rüşvet alarak vergi miktarını düşük belirleyebilen görevli memurların, kimi zamanda üreticinin tarlasında ürettiğinden fazlasını vergi miktarı olarak tespit ettiği görülmüştür⁹. Köylü bu durumda vergisini ödeyebilmek için öküzünü, tarlasını satılığa çıkarmak durumunda kalmıştır. Bunun yanı sıra toplanan buğdayların depo edilebileceği depo, silo yeterli olmadığı için istasyon civarlarında yol boylarına hububatların yığıldığı olmuştur. Bunların düzenli sevki zamanında sağlanamadığı için yağışlar nedeniyle çürüdüğü dahi görülmüştür. Bir taraftan ekme bulamayan halk, diğer tarafta yanlış uygulamalarla değerdendirilemeyen hububat köylünün yönetime karşı büyük tepki göstermesine neden olmuştur. O döneme tanıklık edenler, bahar gelince köylülerin tarlalara koştuğunu ot toplayarak yemek yaptıklarını hatta buğdaylar daha olgunlaşmadan başaklarının ateşte pişirilip danelerinin yenmeye başladığını anlatmışlardır. Açlık nedeniyle küspe yemek durumunda kalanların olduğuna benzer anlatımlarda rastlanmaktadır (Kocabaş, 2009: 230-232). Bu dönemde halk arasında açıklıktan ölenler bile olmuştur (Karpat, 1996: 102). Daha bu kanunun kabulünden hemen sonra

⁹ Bu vergi dolayısıyla 24.316 itiraz dilekçesi verilmiş olup bu dilekçelerin 16.816'sı vergi fazlalığına aittir. (Ökte 1951:201)

Selahattin Demirkan olacakları görürcesine Köye Doğru dergisinde, kanunun uygulanmasına yönelik kaygılarını şöyle dile getirmiştir:

“Asıl korkumuz, verginin cibayeti, tarzında, köylüden derlenmesi sırasında uğranılacak bir takım mahalli zorlukların ortadan kaldırılması işlerinde, kanunun tatbikatına ait meselelerin hallindedir. Zaten her kanunun en önemli tarafı tatbik işleri değil midir? Memur zihniyeti ile halk menfaati veyahut realitelerin mantığı birbiri ile en fazla ve her vakit çarpıştığı memleketimizde, geçen seneler zarfında gördüğümüz, işittiğimiz vaka'lardan o kadar yılmışızdır ki bunların bu sene de tekrar edilmemesi için elimizden gelse hayatımızı feda etmeye hazırız, diyecek kadar şimdiden içimizde ürpermelerin bulunduğunu söylemekte bir mahzur görmüyoruz” (Demirkan, 1943:3).

Toprak Mahsulleri Vergi hâsılatı 1943-1946 arasında hükümetin ve il özel idare bütçelerinin toplamının % 5 ile % 7'sini oluşturmuştur. Ancak toplanması beklenen % 10'luk gayri safi tarımsal üretimin çok altında bir orana ulaşılabilmiştir (Tezel, 1982: 396-397). Toprak Mahsulleri Vergisi ile 1943, 1944 ve 1945 yıllarında toplam 319 milyon lira vergi gelirinin toplanması öngörülürken, 1943 ile 1946 yılları arasında tahmin edilen rakamın ancak % 73'üne karşılık gelen 233.500.000 TL toplanabilmiştir (Başar, 1945/1946: 100, Şener, 2004: 90)¹⁰. Hükümet tespit ettiği vergiyi toplayamadığı gibi savaş yıllarında uygulamaya koyduğu köylüye yönelik politikaları nedeniyle de kırsal kesimi karşısına almıştır. Bu karşıtlık çok partili siyasi yaşama geçildikten sonra da etkisini sürdürmüştür (Tezel, 1982: 396-397; Timur 2008:207). “Tahsildar Baskısı ile Jandarma Dayacağı” o günleri anlatmak için sıkça kullanılan ibarelerden biridir (Cem, 1989:311; Yerasimos, 1989:151).

Sivas Mebusu Abdurahman Naci Demirağ köylünün tepkisinin bu verginin çıkışından çok daha öncesine dayandığını şu sözleriyle dile getirir: “Toprak mahsulleri vergisi 4429 numaralı kanunla 1943 senesinde başlamıştır. Ancak ondan daha iki sene evvel doğrudan doğruya müstahsili cebri satışa tabi tutmaklığımız ve cebri satış fiyatıyla piyasa fiyatı arasındaki farkın mevcudiyeti o günden itibaren müstahsilleri toprak mahsulleri vergisini ödemeğe zımnen icbar etmiş vaziyettedir. O halde toprak mahsulleri vergisi cibayeti geçen seneden başlamaz daha bir, iki sene evvel başlar” (TBMM ZC., D.7, C.9, 19.4.1944: 67).

Savaş yıllarının bu olağanüstü koşullarından geniş halk yığınları fakir ve aç olarak çıkmışlardır. Seferberlik havasında geçen bu dönemde köylü savaş ekonomisinden yararlanmak şöyle dursun üzerine yüklenen bu ağırlığın altında ezilmiştir (Sertel, 1968: 239, Boratav 1984/85:46). Bu vergi uygulaması ile büyük ve küçük çiftçi arasındaki fark gözetilmemiş olduğu için, üretimi azalan ve sadece geçimlik

¹⁰ Vergi geliri ile ilgili verilen rakamlar birbirinden farklılık arz etmektedir. Sadece 1943 yılı için 150 milyon liralık bir gelir elde edilmesi beklenmesine karşılık umulan miktara ulaşamamıştır (Vakit 16 Mayıs 1943, 16 Mayıs 1943) Ökte toplam geliri 229.130.214 lira olarak belirtmiştir (1951:201); Boratav bu rakamın 192 milyon lira olduğunu dile getirmiştir. (1974:352); Önder ise bu verginin hazineye sağladığı gelirin 1943, 1944 ve 1945 yılları itibariyle 59,6 milyon, 47,2 milyon ve 66,8 milyon lira olduğunu bu vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki oranlarını ise sırasıyla % 7,9, % 5,7, % 12,8 olarak ifade etmiştir (1988:120).

üretim yapan küçük köylü bu verginin ağırlığını en çok hisseden kesim olmuştur (Boratav, 1974:352, Keyder-Birtek, 1983:210). Verginin gayri safi hâsıllardan alınması ile depremden zarar görenler dışındaki mükelleflerin asgari ihtiyaçlarının dikkate alınmaması da en çok eleştirilen bir diğer husustur (Kuyucak, 1944: 51).

4553 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun kaldırılması için mecliste ilk görüşme 18 Ocak 1946 tarihinde yapılmıştır (TBMM ZC., D.7, C.21, 18.1.1946: 74-76). 23 Ocak 1946'da yapılan Meclis görüşmesinde ise kanun 1.1.1946 tarihinden geçerli olmak üzere kaldırılmıştır (TBMM ZC., D.7, C.21, 23.1.1946:91-92). Ancak Toprak Mahsulleri Vergisi'nin kaldırılması bir kısım köylüyü rahatlatmış olsa da, ödemek zorunda olduğu vergi borçları bulunan köylülerin rahatsızlığı devam etmiştir.. Bu nedenle Seyhan Mebusu Sinan Tekelioğlu ile Çorum Mebusu Necdet Yücer, Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun Kaldırılması Hakkındaki Kanuna ek olarak kanun teklifinde bulunmuşlardır. Çorum Milletvekili Necdet Yücer 9.12.1946 tarihinde Toprak Mahsulleri Vergisi bakiyelerinin affedilmesi için verdiği teklifin gerekçesini şöyle açıklamıştır: "Yaptığım incelemeye göre, gerçekten köylü ocaklarımızın takriben % 15-20'si bu artıkları ödeyemeyecekleri gibi ödeyebilmelerine de maddeten imkân mütalâa edilememektedir. Bu yüzden «Tahsili Emval Kanunu» gereğince haciz muamelesi tatbik olunmakta ve esasen yoksul ve muhtaç itibarıyla borçlarını ödeyemeyen bu vatandaşların takip ve taziyeye edilmesi ciddi güçlükler sebebiyet vermektedir. Her ne şekilde olursa olsun tasfiyesine gidilmesi hiç bir suretle müspet bir sonuç vermeyecek olan Toprak Mahsulleri Vergisi bakiyelerinin affedilmesi, en çetin yurt hizmetlerine büyük feragatle koşan müstahsilimizi sevindirecek ve bahusus yoksul ve muhtaç köylü ocaklarını feraha kavuşturacaktır" (TBMM ZC., D.8, C.5, 21.5.1947: 74-76).

Seyhan Mebusu Sinan Tekelioğlu da köylünün kalan borcu ödeme durumunun olmadığını bu nedenle köylünün daha fazla ıstırap çekmemesi için böyle bir teklifte bulunduğunu ifade etmiştir. 21 Mayıs 1947 tarihinde Mecliste yapılan görüşme de 302 kabul oyuyla Toprak Mahsulleri Vergisi'nin bakiyeleri de affedilmiştir (TBMM ZC., D.8, C.5, 21.5.1947:200-202).

SONUÇ

II Dünya Savaşı yıllarının olağanüstü koşullarından çok etkilenmemek için, hükümetler çeşitli önlemler almışlardır. O dönemde özellikle büyük kentlerin ve ordunun iase ihtiyacının karşılanması ciddi sorun teşkil etmiştir. Bu sorunun çözümünde köylüden yardım istenmiş ve zirai seferberlik başlatılarak üretimin artırılmasına çalışılmıştır. Ancak ilerleyen zamanda, savaş koşullarının yarattığı ruh hali ile mallar sto klanmaya başlanmış bu da beraberinde karaborsayı getirmiştir. Hükümet bu kez karşı karşıya kaldığı iase sıkıntısını gidermek için, kendi tespit ettiği fiyatlar üzerinden köylünün hububatını satın almaya başlamıştır. Refik Saydam Hükümeti döneminde uygulamaya sokulan sıkı ekonomik tedbirler ile fiyatların yükselişi bir nebze olsun durdurulabilmiş iken Saraçoğlu Hükümeti döne-

minde bu te dbirlerin esnek hale getirilmesi, fiyatların inanılmaz derecede yükselmesine sebep olmuştur. Bu ortamda köylü ürettiği hububatı pazarda çok yüksek rakamlara satma olanağına sahip iken, devletin uygulamaya koyduğu hububata el koyma politikası gereğince çok düşük rakamlara ürününü devlete teslim etmek durumunda bırakılmıştır. % 25 Kararı ile köylü üretime teşvik edilmek istenmiş ise de bu durum tamamıyla küçük ve orta köylünün aleyhine işlemiştir. Büyük çiftçi % 25 Kararı uyarınca ürettiği ürünün belli bir kısmını devlete teslim etmiş olsa da elinde pazara çıkarabileceği ürün kalmıştır. Kalan mahsulü yüksek fiyatlarla satan büyük çiftçi büyük paralar kazanma şansına sahip olmuştur. Buna karşın, küçük ve orta çiftçinin değil pazarda satacağı ürün, geçimini temin edecek kadar bile ürünü elinde kalmamıştır. Bu durumda ürün miktarını tahmin eden görevli memurların hatırı sayılır bir payı olduğunu söylemek sanırım yanlış olmayacaktır.

Bu koşullar altında 1943 yılında Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu ile köylü kesimi vergi ödemek durumunda bırakılmıştır. Ancak, büyük ve küçük çiftçi ayırta edilmekten yürürlüğe sokulan bu kanunun uygulanmasındaki hatalar köylüleri perişan etmiştir. Vergi toplama işinin çok planlı programlı yürütülmemesi, tahmin ve ölçme işleminde yapılan hatalar ile ürünlerin sevkiyatının düzenli olarak sağlanamaması gibi nedenlerle vergi toplama işinde başarılı olunamamıştır. Bunun yanı sıra, çok fazla görevli ile verginin toplanmasına çalışılması, öngörülen miktarda toplanmayan verginin önemli bir bölümünün de masraflara gitmesine sebep olmuştur. Tüm bu aksaklıklardan hareketle, 1944 yılında Toprak Mahsulleri Vergisi'nde değişikliklere gidilerek 4553 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu kabul edilmiştir. Ancak bu kanunda özellikle vergi miktarında yapılan %2'lik artış büyük tepkilere neden olmuştur.

Kısacası, köylü Toprak Mahsulleri Vergisini tek başına değil, savaş yıllarında kendisine uygulanan diğer politikalar ile beraber değerlendirmiştir. Bu dönemde emeğinden, işgücünden, ürününden olabildiğince yararlanan köylü, o muzlarına yüklenen bu yükün ağırlığını uzun süre unutamayacaktır. Çok partili siyasi aşama geçilmesiyle birlikte, büyük oypotansiyeline sahip olan köylünün desteğini arkasına almak isteyen Demokrat Parti'nin de bu durumu sıklıkla Cumhuriyet Halk Partisi'ne hatırlattığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

-Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.18.1.2/ 99.63.12.

II. Resmi Yayınlar

-Düstur, Cilt 24.

-Düstur, Cilt 25.

-Resmi Gazete; 26.1.1940, Sayı.4417.

-Resmi Gazete, 7. 6. 1943, Sayı. 5423.

-Resmi Gazete, 1. 8 1942, Sayı.5173.

-Resmi Gazete, 28 4,1944, Sayı. 5693.

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, Cilt. 8, İçtima.1, 27. İnikat, (18.1.1940).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.7, Cilt. 3, İçtima. F, 33. İnikat (4.6.1943).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.7, Cilt. 9, İçtima.1, 44 İnikat (19.4.1944).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.7, Cilt. 9, İçtima.1, 45. İnikat (20.4.1944).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.7, Cilt. 9, İçtima.1, 46 İnikat (21.4.1944).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.7, Cilt. 9, İçtima.1, 47. İnikat (22.4.1944).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.7, Cilt. 9, İçtima.1, 48. İnikat (24.4.1944).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.7, Cilt. 9, İçtima.1, 49. İnikat (26.4.1944).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.7, Cilt. 21, İçtima 3, 25. İnikat (18.1.1946).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.7, Cilt. 21, İçtima.3, 27. İnikat (23.1.1946).

-TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.8, Cilt. 5, İçtima.1, 62. İnikat (21.5.1947).

III. Gazeteler

-Akşam

-Cumhuriyet

-Son Posta

-Tan

-Tasviri Efkâr

-Ulus

-Vakit

-Vatan

IV. Kitap ve Makaleler

-Ağaoğlu, Samet (1940). "Milli Korunma Kanunu Tatbikatı- IV Ziraat Sahasında". Siyasi İlimler. Yıl. 10 (116): 405-408.

-Aydemir, Şevket Süreyya (1999). İkinci Adam 1938-1950. Remzi Kitabevi.

-Aytekin, Halil (1943a). "Köylerin Bugünkü İaşe Durumu". Yurt ve Dünya (36): 486-490.

-Aytekin, Halil (1943b). "Köyde Geçim", Yurt ve Dünya C.4 (33):352-355.

-Başar, Ahmet Hamdi (1943). Davalarımız. İstanbul: Arkadaş Basımevi.

-Başar, Suat (1945/1946). "Toprak Mahsulleri Vergisi Kalkınca". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. C.2 (1-4): 88-107.

-Boratav, Korkut (1974). 100 Soruda Devletçilik, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

-Boratav, Korkut (1984/85). "Savaş Yıllarının Bölüşüm Göstergeleri ve "Rantlar" Sorunu".Yapıt (8): 44-51.

-Cem, İsmail (1989). Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi. İstanbul: Cem Yayınevi.

-Clark, Edward C (1984/85). "Türk Varlık Vergisine Yeniden Bakış", Yapıt (8): 29-43.

-Çınar, Tayfun (2008). "1942: A' dan Z' ye Bozuk Devlet'in Yeniden Yapılanması Girişimlerinin Yükselişi ve Düşüşü". Açıklamalı Yönetim Zamanizini 1940-1949. Ed. Ayman Güler. Ankara.

- Demirkan, Selahattin (1943). "Toprak Mahsulleri Vergisi ve Hükümet Hisseleri". Köye Doğru. C.3 (72): 3-4.
- Doğukan, Suphi Rıza.(1943). "Toprak Mahsulleri Vergisi". Memleket (3): 72-73.
- İrmak, Sadi (1942). "Köylü İçin Neler Diyorlar?". Köye Doğru C.3 (59): 4.
- İnci, İbrahim (2009/1). "1923-1960 Döneminde Türkiye'de Tarım Faaliyetleri Üzerinden Alınan Vergiler". Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi: 109-130.
- Kalkınan Türkiye (Rakamlarla 1923-1968). (1969). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Karpat, Kemal (1996). Türk Demokrasi Tarihi. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Kesler, Sait (1043). "Köylü Zengin mi Oldu, Yoksulluk mu Çekiyor". Köye Doğru (83): 8-9.
- Keyder, Çağlar-Birtek, Faruk (1983). "Türkiye'de Devlet-Tarım İlişkileri 1923-1950". Toplumsal Tarih Çalışmaları. Dost Kitabevi: 191-220.
- Kocabaş, Süleyman (2009). İnönü Dönemi 1938-1950. İstanbul: Bayrak Yayıncılık.
- Koçak, Cemil (1996). Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945). C.2. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kuyucak, Hazım Atıf (1944). "Toprak Mahsulleri Vergisi", Siyasal İlimler Mecmuası (157): 46-51.
- Ökte, Faik (1951). Varlık Vergisi Faciası. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.
- Önder, İzzettin (1988). "Cumhuriyet Döneminde Tarım Kesimine Uygulanan Vergi Politikası". Türkiye'de Tarımsal Yapılar (1923-2000). Ankara: Yurt Yayınları: 113-133.
- Özkan, M. Selçuk-Temiz, Abidin (2009). "II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Karaborsacılık". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Volume 2/9: 319-325.
- Öztürk, Erdoğan (2004/2005). "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında İzmir'de Beslenme Sorunu". Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.4(11): 145-158.
- Pamuk, Şevket (1988). "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Devlet, Tarımsal Yapılar ve Bölüşüm". Türkiye'de Tarımsal Yapılar (1923-2000). Ankara: Yurt Yayınları: 98-112.
- Sertel, Zekeriya (1968). Hatırladıklarım (1905-1950), İstanbul: Yaylacık Matbaası.
- Şanda, Hüseyin Avni (1942a). "Hangi Köylü Zenginleşiyor". Yurt ve Dünya (20): 293-296.
- Şanda, Hüseyin Avni (1942b). "Köylüyle Kim Alay Ediyor". Yurt ve Dünya (22-23): 369-372.
- Şener, Sefer (2004). "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Tarım Politikası Arayışları". Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (7): 73-92.
- Tekeli, Esat (1943). "Toprak Mahsulleri Vergisi". Türk Ekonomisi Yıl 1 (1): 25-27.
- Tezel, Yahya (1982). Cumhuriyet Dönemi'nin İktisadi Tarihi 1923-1950. Ankara: Yurt Yayınları.
- Timur, Taner (2008). Türk Devrimi ve Sonrası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Toprak Mahsulleri Vergisinin Tatbikatına Ait Mühim Bir Tamim" (1944). "Köye Doğru C.4 (94): 2
- Tökin, İsmail Hüsrev (1943). "Türkiye'de Fiyat Politikası". Türk Ekonomisi Yıl 1 (5): 155-159.
- Yerasimos, Stefanos (1989). Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye. İstanbul: Belge Yayınları.